

جستاری در باب اقتباس سینمایی از ادبیات داستانی

بررسی تحلیلی و تطبیقی فیلمنامه‌های اقتباسی از رمان‌های
هوشنگ مرادی کرمانی

مؤلفان: نیکو رشید

۱۳۹۲

میکروس، مژگان، ۱۳۵۳	میکروسکوپ
جستاری بر باب اقتباس سینمایی از ادبیات داستانی: بررسی تحلیلی و تطبیقی فیلمنامه‌های اقتباسی از رمان‌های هوشنگ مرادی کرمانی/ نویسنده مژگان نیکروش	عنوان و نام پدیدآور
تهران: سپندارمذ، ۱۳۹۲	مشخصات نشر
۲۲۸ص: نمودار(پخش رنگی)	مشخصات ظاهری
978-600-93568-2-9	شابک
فنی	وضعیت فهرست نویسی
بررسی تحلیلی و تطبیقی فیلمنامه‌های اقتباسی از رمان‌های هوشنگ مرادی کرمانی	عنوان دیگر
مرادی کرمانی، هوشنگ، ۱۳۲۲ - اقتباس‌های سینمایی و ویدیویی	موضوع
ادبیات فارسی - اقتباس‌های سینمایی	موضوع
اقتباس‌های سینمایی - تاریخ و نقد	موضوع
داستان‌های فارسی - قرن ۱۳ - تاریخ و نقد	موضوع
فیلمنامه‌های فارسی - تاریخ و نقد	موضوع
سینما و ادبیات	موضوع
PIRAT-۲/۲۸ ۸۷۵۱۲۹۲	بندی کنکره
۸۴۲/۶۲۰۹	بندی دیویدی
۳۱۷۴۹۶۴	شماره کتابشناسی ملی

جستاری در باب اقتباس سینمایی از ادبیات داستانی
 بررسی تحلیلی و تطبیقی فیلمنامه‌های اقتباسی
 از رمان‌های هوشنگ مرادی کرمانی
 نویسنده: مژگان نیکروش

ناشر: نشر سپندارمذ

تلفن: ۱۰۸۷۹

نوبت چاپ: اول، زمستان ۲

تیراژ: ۱۱۰۰ نسخه

چاپ: پژوهاک

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۳۵۶۸-۲-۹

قیمت: ۲۱۰۰۰۰ ریال

کلیه حقوق نشر شامل چاپی، الکترونیکی، تصویری، صوتی و اینترنتی
 برای نشر سپندارمذ محفوظ است.

خدواند را شاکرم که توانستم با راهنمایی اساتید
حوزه ادبیات و سینما پژوهش و نوشتن کتاب حاضر
را به پایان رسانم.

در این راه جناب آقای دکتر عبدالحسین فرزاد، خانم
دکتر منیره احمدسلطانی، جناب آقای فرهاد
توحیدی، جناب آقای دکتر یوسف محمدنژاد، جناب
آقای دکتر جعفر مقدس، جناب آقای کیومرث
... جناب آقای هوشنگ مرادی کرمانی، جناب
آقای دکتر احمد خاتمی، جناب آقای دکتر احمد
ابومحبوب، ... دکتر نرگس جابری نسب، جناب
آقای حمید ملاءالدینی، جناب آقای شهرام مکرری و
در مرحله تنظیم و تدوین ... جناب آقای کیوان
اسماعیلی و سرکار خانم یاسمین مرزبان ... یمانه
مرا یاری کردند، از همه عزیزان سپاسگزارم.

فهرست مطالب

۱۵	مقدمه
۱۹	فصل اول
۱۹	رمان چیست؟
۲۰	رمان
۲۲	تاریخ رمان
۲۴	مخاطبان رمان
۲۵	رمان در ایران
۲۵	عناصر عمده رمان

۲۵	داستان
۲۶	پیرنگ
۲۷	گره افکنی
۲۷	کشمکش
۲۷	تعلیل یا هول و ولا
۲۸	بحر
۲۸	نقطه اوج یا بزنگاه
۲۹	گره گشایی
۲۹	تعریف شخصیت
۲۹	شخصیت پردازی
۳۰	شیوه های شخصیت پردازی
۳۲	انواع شخصیت
۳۲	۱. شخصیت قالبی
۳۲	۲. شخصیت قراردادی
۳۳	۳. شخصیت نوعی
۳۳	۴. شخصیت تمثیلی
۳۴	۵. شخصیت نمادین
۳۴	۶. شخصیت همه جانبه
۳۵	۷. شخصیت جامع و شخصیت ساده
۳۵	حقیقت ماندی یا حقیقت نمائی
۳۶	درونمایه
۳۷	موضوع
۳۷	موضوع رمان ها
۳۷	۱. رمان های واقعی
۳۸	۲. رمان های خیال و وهم

۳۸	۱. داستان‌های علمی
۳۹	ب. رمان‌های تمثیلی
۳۹	ج. رمان‌های نمادین و سوررئالیستی
۳۹	د. داستان‌های واقع‌گرایی جادویی
۴۰	زاویه دید
۴۰	۱. زاویه دید درونی
۴۱	۲. زاویه دید بیرونی
۴۱	زاویه دید در رمان
۴۱	۱. من و ما روایی
۴۱	۲. دانای کل
۴۱	۳. دانای کل محدود
۴۲	۴. روایت نامه‌ای
۴۲	۵. روایت یادداشت‌گونه
۴۲	۶. تک‌گویی
۴۳	گفتگو
۴۳	سبک یا شیوه نگارش
۴۳	لحن و لحن‌پردازی
۴۴	فضا و رنگ
۴۴	نماد و نمادگرایی در داستان

فصل دوم

۴۵	بررسی آثار هوشنگ مرادی کرمانی
۴۵	شرح حال هوشنگ مرادی کرمانی
۴۷	جوایز دریافتی از مراکز فرهنگی داخل کشور
۴۹	بررسی آثار

۵۰	رمان کوتاه نخل
۵۰	تنور و داستان‌های دیگر
۵۱	داستان کوتاه چکمه از مجموعه تنور
۵۲	بچه‌های قالیاف‌خانه
۵۳	رمان مشت بر پوست
۵۴	جایگاه مرادی کرمانی در ادبیات معاصر کودک
۵۵	رمان‌های مرادی کرمانی که مورد اقتباس سینمایی قرار گرفته‌اند
۵۶	خلاصه رمان کوتاه بای شیرین
۵۸	شخصیت و شخصیت‌پردازی
۶۰	زاویه دید
۶۰	لحن
۶۱	فضا و رنگ
۶۲	پیرنگ
۶۶	درباره رمان کوتاه مربای شیرین
۶۸	خلاصه داستان کوتاه تسبیح
۶۸	شخصیت و شخصیت‌پردازی
۷۰	زاویه دید
۷۰	لحن
۷۱	فضا و رنگ
۷۶	خلاصه داستان کوتاه تشویق
۷۶	شخصیت و شخصیت‌پردازی
۷۷	زاویه دید
۷۷	لحن
۷۷	فضا و رنگ
۷۸	پیرنگ

۸۰	پیرنگ داستان فرعی در داستان کوتاه تشویق
۸۲	خلاصه داستان کوتاه ناظم از رودوار قصه‌های مجید
۸۳	شخصیت و شخصیت‌پردازی
۸۳	زاویه دید
۸۳	لحن
۸۳	فضا و رنگ
۸۴	پیرنگ
۸۹	خلاصه رمان کوتاه مامان
۹۰	شخصیت و شخصیت‌پردازی
۹۰	زاویه دید
۹۲	لحن
۹۲	فضا و رنگ
۹۳	پیرنگ
۱۰۰	خلاصه رمان رودوار خمره
۱۰۲	شخصیت و شخصیت‌پردازی
۱۰۵	زاویه دید
۱۰۶	لحن
۱۰۶	فضا و رنگ
۱۰۶	پیرنگ
۱۰۸	درباره رمان رودوار خمره

۱۱۱	فصل سوم
۱۱۱	سینما و اقتباس
۱۱۱	سینما چیست؟
۱۱۲	صدا

۱۱۴	تصویر
۱۱۶	ایجاز
۱۱۷	صحنه
۱۱۷	تاریخ سینما
۱۱۹	تولد سینمای داستانگو
۱۲۳	فیلمنامه
۱۲۵	نقشه او در داستان
۱۲۵	حوادث داستان
۱۲۵	۱. طرح کلی
۱۲۵	۲. خرپشته
۱۲۶	۳. ضد پیرت
۱۲۸	تفاوت عمده رمان و فیلمنامه
۱۲۸	تفاوت بنیادی سینما و رمان
۱۳۰	سینمای ایران
۱۳۲	اقتباس
۱۳۵	گذری بر تاریخچه سینمای اقتباس
۱۳۶	سینمای اقتباس در ایران

فصل چهارم

۱۳۹	مقایسه تطبیقی رمان‌ها با فیلم‌نامه‌ها
۱۳۹	خلاصه فیلمنامه مربای شیرین
۱۴۵	شخصیت و شخصیت‌پردازی
۱۵۲	پیرنگ
۱۶۷	خلاصه فیلم‌نوشت تسبیح از مجموعه «صبح روز بعد»
۱۶۹	خلاصه فیلم‌نوشت تشویق از مجموعه «صبح روز بعد»

۱۷۱	خلاصه فیلم‌نوشت ناظم از مجموعه «صبح روز بعد»
۱۷۴	عناصر فیلم‌نوشت «صبح روز بعد»
۱۷۴	شخصیت و شخصیت‌پردازی
۱۷۵	پیرنگ
۲۰۷	خلاصه فیلم‌نوشت مهمان مامان
۲۱۳	شخصیت و شخصیت‌پردازی
۲۱۴	پیرنگ در فیلم‌نوشت مهمان مامان
۲۲۴	خلاصه فیلم‌نوشت خمره
۲۳۰	شخصیت و شخصیت‌پردازی
۲۳۲	پیرنگ در فیلم‌نوشت خمره
۲۴۹	بررسی تطبیقی فیلم‌نامه اقتباسی و رمان کوتاه «مربای شیرین»
۲۵۰	بررسی تطبیقی شخصیت و شخصیت‌پردازی در فیلم‌نامه اقتباسی و رمان کوتاه «مربای شیرین»
۲۵۴	بررسی تطبیقی عناصر پیرنگ در فیلم‌نامه اقتباسی و رمان کوتاه «مربای شیرین»
۲۶۵	بررسی تطبیقی فیلم‌نوشت اقتباسی «صبح روز بعد» و سه داستان کوتاه از رمان رودوار قصه‌های مجید
۲۶۹	بررسی تطبیقی شخصیت‌پردازی در فیلم‌نوشت سه اپیزودی «صبح روز بعد» و سه داستان کوتاه «تسبیح»، «تشویق» و «ناظم»
۲۷۴	بررسی تطبیقی عناصر پیرنگ در فیلم‌نوشت «صبح روز بعد» و سه داستان کوتاه «تسبیح»، «تشویق» و «ناظم»
۲۸۴	بررسی تطبیقی فیلم‌نوشت اقتباسی و رمان کوتاه مهمان مامان
۲۹۱	بررسی تطبیقی شخصیت و شخصیت‌پردازی در فیلم‌نوشت اقتباسی و رمان کوتاه «مهمان مامان»
۲۹۷	بررسی تطبیقی عناصر پیرنگ در فیلم‌نوشت اقتباسی و رمان کوتاه «مهمان مامان»
۳۰۶	بررسی تطبیقی فیلم‌نوشت اقتباسی و رمان رودوار «خمره»

۳۰۷	بررسی تطبیقی شخصیت و شخصیت‌پردازی در فیلم‌نوشت اقتباسی و رمان رودوار «خمره»
۳۱۷	بررسی تطبیقی عناصر پیرنگ در فیلم‌نوشت اقتباسی و رمان رودوار «خمره»
۳۳۰	سخن آخر
۳۳۵	فهرست منابع
۳۳۷	نمونه‌ها

www.ketab.ir

مقدمه

مدت زیادی از اختراع دستگاه سینماتوگراف و نمایش فیلم‌های یک یا دو دقیقه‌ای توسط برادران لومیر نگذشته بود که فیلمسازان سوئیس شروع کردند برای کشاندن مردم به سینما بهترین راه اقتباس از ادبیات و داستان‌های درخته شده است. «ژرژ ملی‌یس» نویسنده و کارگردان فرانسوی در سال ۱۸۸۹ م. از یک گرس چاب شده در روزنامه، داستان کوتاهی اقتباس کرد و سپس براساس آن فیلمی پانزده دقیقه‌ای ساخت، این فیلم که درباره جاسوسی «دریفوس» سروان ارتش فرانسه بود با استقبال مردم روبرو شد. او در سال ۱۹۰۰ م. فیلم «سیندرلا» را از یک قصه‌ی معروف درباره‌ی پریان اقتباس کرد. به این ترتیب می‌توان «ملی‌یس» را اولین اقتباسگر آثار ادبی در سینما محسوب کرد. نیاز به اقتباس از رمان و داستان کوتاه برای نوشتن فیلمنامه مدتی پس از ظهور سینمای داستانگو مطرح شد. این روند تا جایی پیش رفت که امروزه جایزه «اسکار» و «امی» اغلب به آن دسته از فیلم‌های سینمایی اهدا می‌شود که فیلمنامه‌های اقتباسی

دارند. از اینرو، تهیه‌کنندگان سینما و تلویزیون در کشورهای توسعه یافته همواره به دنبال تهیه‌ی فیلم‌هایی هستند که فیلمنامه آن از آثار ادبی پر مخاطب و جذاب اقتباس شده است.

اقتباس از آثار ادبی با ورود صنعت سینما به ایران آغاز شد. «امیر ارسلان نامدار» یکی از این اقتباس‌های موفق بود که شاپور یاسمی انجام داد.

در سبقت سینمای داستانی از ابتدا وامدار ادبیات بوده است، به عبارتی فیلمنامه داستان دارد و در «معنای کلی می‌تواند ادبیات باشد» (اف.دیک، ۱۳۹۱: ۳۹۶) چنانچه رمان و یا داستان کوتاه با ساختاری قوی و براساس آنچه در بطن جامعه می‌گذرد نوشته شود، باعث رشد و صوفایی فرهنگ جامعه خواهد شد. به طوریکه ضعف در داستانگویی موجب سیر نزولی و انحطاط اجتماع است. در سه دهه‌ی اخیر بیشتر رمان‌های ایرانی به سبب ذهن‌گرایی، اضطراب، نداشتن تعلیق و ساختار منسجم منبع مناسبی برای اقتباس نبوده‌اند. در این میان آثار هوشنگ مرادی کرمانی به علت واقع‌گرایی، طنز، تصویر و داشتن ویژگی‌های ذکر شده مورد توجه فیلمنامه‌نویسان و کارگردانان سینما قرار گرفته است. آثار هوشنگ مرادی کرمانی در ادبیات کودک و نوجوان ایران منشأ تحولاتی نو شده است و از جمله آثاری است که قابلیت تبدیل شدن به فیلمنامه را دارد و به همین دلیل فیلم‌هایی نیز براساس این رمان‌ها در تلویزیون و سینمای کشور ساخته شده است. با توجه به چاپ نشدن فیلمنامه‌های اقتباسی از «هوشنگ مرادی کرمانی، تنها فیلم-نامه‌ی مربای شیرین با همکاری استاد محترم آقای فرهنگ‌سرای در دسترس قرار گرفت و با راهنمایی استاد مرادی کرمانی به تهیه فیلم‌نوشت از آثار اقتباسی که به متن رمان نزدیکتر بود، پرداخته شد.

نویسنده در این کتاب برخی عناصر داستانی از جمله: شخصیت‌پردازی، زمانه دید، فضاسازی، لحن و عناصر پیرنگ در چهار اثر مرادی کرمانی «مربای شیرین، مهمان مامان، خمره و سه داستان کوتاه از رمان رودوار قصه‌های مجید» مورد تحلیل قرار داده است و در ادامه شخصیت‌پردازی، عناصر پیرنگ و لحن در فیلمنامه اقتباسی «مربای شیرین» و فیلم‌نوشت اقتباسی «مهمان مامان»، «خمره» و «صبح روز بعد» که از سه

داستان کوتاه «تسبیح، تشویق، ناظم» از رمان رودوار قصه‌های مجید اقتباس شده تحلیل گردیده است. سپس با تطبیق شخصیت‌پردازی و عناصر پیرنگ در فیلم‌نوشت‌ها و فیلمنامه با متن آثار نوع اقتباس بررسی شده است. نویسنده در این پژوهش تلاش نموده است تا راه را برای علاقمندان به ادبیات و سینما هموار کند و از این طریق خدمتی به پیشرفت فرهنگ جامعه نماید.

مؤگان نیک‌روش

دی ماه ۱۳۹۱